

Én mertem magyar lenni

A kollektív bűnössé nyilvánítottaknak a teljes rehabilitáció jelentené a megbékélést – Beszélgetés a Telegi Pál-díjas Telegi Júliával

A Telegi Pál Erdeméremmel a Bethlen Gábor Alapítvány Kuratóriuma idén Makovecz Imre építész, dr. Papp Lajos szívgyógyász, Telegi Júlia író, kutató, Illyés Mária művészettörténész és dr. Vekerdí László tudománytörténész tüntette ki. Illyés Gyula, Németh László, Kodály Zoltán és Csoóri Sándor által 1980-ban életre hívott alapítvány úttörő szerepet vállalt a nemzeti összetartás erősítésében, a közép-európai szellemi együttműködésben.

Az emlékéremmel azok tevékenységét ismerik el, akik védelmezik a magyar örökséget, és követik Telegi Pál (1879-1941) egykori miniszterelnök szolidaritásvallását, példamutató emberiségét.

Telegi Júliával, a csúrogi 1944-45-ös megtorlások kutatójával, a megemlékezések szervezőjével, az Óbecse-Törökbecse Békemozgalom elnökével a nemes elismerés kapcsán beszélgettünk.

■ Mit jelent Önnek a Telegi Pál Erdemérem?

– Hogy mit jelent nekem ez az érdemérem? Talán nem vagyok szerénytelen, ha azt mondom, hogy elismerést az eddigi munkáimért, az írásaimért, a kitartásomért (amit talán itthon nem kaptam

kor tudták meg az igazat?)

–Édesanyám nagyon sokat mesélt a régi otthonunkról, édesapámról. Mivel én voltam a legkisebb, mikor hazajött a munkából, édesanyám kifogta a lovakat, ő pedig a térdére vett, és azt

A szívem örül, a lelkem sír, mert a családomból még csak én vagyok életben. Édesanyám és testvéreim nem tudták megérni azt, hogy az én küzdelmemnek legyen eredménye.

mondogatta nekem, hogy „te vagy apa csillaga”. Tíz hónapos voltam, mikor elvittek édesapámat és kivégezték. Édesanyám nagyon sokat sírt, és mindezt sírva mesélte nekem. Sokszor sírtam én is, mikor a kis barátaimat az édesapjuk dédelgette, becézgette, én pedig szomorúan mentem haza az üres házba, mert édesanyám és a testvéreim dolgoztak. Engem nem becéztek, erre édesanyámnak nem volt ideje.

■ Az 1991-ben történtek, a háborúellenes megmozdulások, az első gyertyagyújtások milyen párhuzamos érzéseket váltottak ki Önben, aki mindössze egy éves volt, amikor Csúrogi magyar lakosságát otthonaik elhagyására kényszerítették?

– Amikor kitért a háború '91-ben, a fiatalabb fiam a tényleges katona idejét töltötte Koszovóban. Az idősebb fiamat viszont tartózkodni kellett. Több mint egy hónapig nem tudtuk feléle semmit. A kis unokám akkor volt nyolc hónapos, és nem tudtam másra gondolni csak arra, hogy vajon az én unokám megismeri-e az édesapját, vagy apa nélkül nevelkedik, mint ahogy én. Ezt az érzést nem tudom leírni, de nem kívánom senkinek sem. Mivel tudtam, mit jelent hajlék nélkül élni, ezért szerveztünk segített a menekülteknek, habár azt is tudtam, hogy nekünk senki sem segített.

■ A Vajdaságban megalakult első Békemozgalom (1991) alapító tagja volt már, amikor kutatni kezdte a Csúrogon, Szablján és Mošorinban 1944-45-ben, a katonai közigazgatás idején történteket. A túlélők, a hozzátartozók vallomásai még mindig érkeznek.

– Elsők között voltam, akik kiálltak a háború ellen, és felemelték a szavukat. Mint tartományi képviselő ezt megtettem a képviselőházban is, ahol erősen megfenyegettek, mikor megtudták, hogy csúrogi vagyok. Egy illető rám kiabált, hogy minden csúrogit ki kellett volna végezni, hogy ne maradjon egy sem, mire én azt feleltem, hogy Csúrogon nem is maradt senki. „De te életben maradtál!” – mutatott rám vesszűtül.

Ilyen körülmények között kellett kiállnom a saját és a nemzeti közösségünk, valamint az emberi jogok megvédelméért, amikor a belső zsebben ott volt a pisztoly, a csizmaszárban pedig a kés. Sok fenyegetést kaptam telefonon keresztül is, sőt a házunkat fel akarták robbantani. Soha nem szégyelltem magyarul felszólalni a parlamentben. Törvény adta jogom volt, hogy magyarul szóljak, és büszkén életem vele. Bár volt

Ha a szélmalom mesélni tudna...

alkalom, hogy a saját magyar képviselőtársaim is megszólalt érte, a szerb ajkiaknak egy része pedig felállt és kiment, míg én magyarul beszéltem.

■ Tagja volt a Vajdasági Képviseletnek 2001 elején alapította tényfeltáró bizottságának, amely az 1941-45 közötti eseményeket vizsgálta. Folytatódta-e ezek a kutatások, miután a Vajdasági Művészeti és Tudományos Akadémiához került az egész anyag. Önöket, volt képviselőházi bizottságtagokat felkérték-e a kutatások folytatására?

– A tényfeltáró bizottságunk nem tudta befolyásolni a munkáját, mert lejárt a mandátumunk. Azóta sajnos senki sem foglalkozik vele, hiába lett átadva a Tudományos Akadémiának. Nagyon sok áldozat nevét sikerült összegyűjtenünk. A bizottságban is volt egy kérés, hogy válaszunk szét a

tartozók ezt soha nem tudjuk elérni, ha a politikusaik nem állnak mellettünk. Abban is biztos vagyok, hogy a vajdasági magyar politikumnak van, illetve volna anyjai ereje, hogy ezt véghezvigye, csak összefogás és akarat kell. Már nincs háború, az az emlékmű senkinek sem ártana ott a dögtemető szélén, az az idő, amikor mellénk állnak.

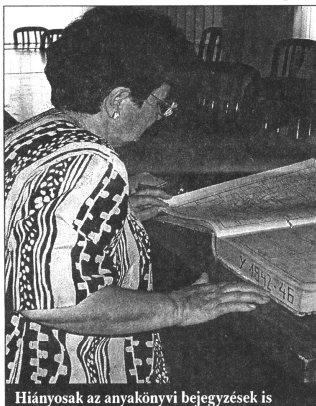
Ott, azon a helyen, ahol apának vére áztatta a földet, emlékparknak kellene állnia éppen azért, mert Csúrogon nem, vagy alig élnek magyarok. Ezért kellene a Tartományi Képviseletnek segítséget adni az ártatlan áldozatok a magyar nemzet áldozatai is. Ezt nem győzőm hangsúlyozni. A „békekés együttélés” csak akkor lesz igazi, ha elismerjük és tiszteljük egymás áldozatait.

■ A VKH 2003 elején rezolúcióval törölte el a kollektív bűnösséget, amellyel a Vajdaságban élt németeket és a három faluban: Csúrogon, Szablján és Mošorinon egykor élt magyarokat 1946-ban

Abban is biztos vagyok, hogy a vajdasági magyar politikumnak van, illetve volna anyjai ereje, hogy ezt véghezvigye, csak összefogás és akarat kell. Már nincs háború, az az emlékmű senkinek sem ártana ott a dögtemető szélén.

háború alatti és a háború utáni áldozatok számát. Hisz 1944 őszén, mikor a magyarellenes atrocitások voltak, már nem volt háború, a katonák visszavonultak, a saját szerb ajki szomszédaink álltak

megbénultak. Az erkölcsi döntés azonban csak akkor lesz jogerős, ha a Szerbiai Képviselet is megerősíti. A túlélők számára mi jelentené a teljes rehabilitációt?

Hányosak az anyakönyvi bejegyzések is

meg). Hogy megvalósítsam, megvalósítsuk azt, amit olyan régen szerettnék volna. Bár az érdeméremt én kapom, de úgy érzem, hogy köszönetet kell mondanom azoknak is, akikől kapom és azoknak is, akik támogatnak, és velem együtt küzdenek, hogy megvalósuljanak vágyaink, hogy minden ártatlanul kivégzett magyar megkapja a végső megnyugvást; a halottaknak járó méltó megemlékezést. Ezért köszönöm a családomnak, hogy támogattak, és köszönöm azoknak az embereknek, akik mindig velem vannak, amikor eljön a megemlékezés napja, azonban mindenképp köszönöm a Bethlen Gábor Alapítványnak a jelölést.

■ Ebben a felemelő pillanatban, hogyan emlékszik vissza életére, gyermekkorára, családjára?

– A szívem örül, a lelkem sír, mert a családomból még csak én vagyok életben. Édesanyám és testvéreim nem tudták megérni azt, hogy az én küzdelmemnek legyen eredménye. Mindig féltek azért, amit teszek, nehogy bajom essen, de én mindig kitartó maradtam.

Nekem nem volt igazán gyermekkorom, legálábbis nem volt holdog a gyermekkorom, mert mindig nélkülözöttünk, sokat éhezünk, egyik házból a másikba költöztünk, amikor kiengedtek bennünket a koncentrációs táborból. Mi nem kaptunk segítséget senkitől. Az idősebb testvéreim hamar felnőtte váltak, mert dolgozniuk kellett. Édesanyám özvegyen ötödikével nem tudta elartani a családot. Nehéz volt az életünk és az otthon nélkül. Nekem felnőttként kellett képeznem magam. A nehéz fizikai munkától az irodai munkáim minden megpróbáltam és elvégeztem. Igaz, szívbetegségem miatt hamar nyugdíjban mentem, talán pont ezért tudtam a kutatásomra foglalkozni.

■ Édesanyja mit mondott édesapjáról? Mi-

Köszönet mindenkinek a támogatásért

bosszút a magyarokon.

Természetesen ezt nem tudtam elérni, és sajnálom, hogy a munkáim abbamaradtak.

■ Az ide megemlékezés minden eddigőtől tömegesebb és emlékezetes volt. Mégis kissé szomorúnak látszott, miért?

Sok fenyegetést kaptam telefonon keresztül is, sőt a házunkat felakarták robbantani. Minden fenyegetés újabb erőt adott nekem. Soha sem szégyelltem magyarul felszólalni a parlamentben.

– Igen. Szomorú voltam, mert már tizenötödik alkalommal emlékeztünk meg azon a méltatlan helyen, és még mindig nem tudtuk elérni azt, hogy méltó, maradó emléktáblát állítsunk fel áldozataink emlékére. Tudom, hogy mi, hozzá-

– E három község volt lakóinak, akik életben maradtak, és gyermekeiknek a teljes rehabilitáció jelentené a megbékélést, a megnyugvást. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a mendenkori szerb kormány kimondja, hogy igen, a szerb partizánok nagyon sok ártatlan magyart és németet kivégeztek. Ezzel levennie rólunk a kollektív bűnösség terhét. Majd ha az oktatásban, a történelemtanításban változás lesz, ha majd a szerb fiatalok is tanulják azt, ami 1944-ben történt, hogy mit tettek a szerb partizánok a magyarok ellen, és nem csak az, ami 1942-ben történt.

Talán akkor nem lennének a számukra mi, magyarok fasizták, hanem elismernék, hogy mindkét nemzetnek voltak ártatlan áldozatai, és egymás áldozatait, fájdalmát tisztelni, méltányolni kell.

Sokan megkérdézték, félek-e. Talán félek. Féltem a családomat. A Telegi Pál Erdemérem én áll: Merjünk magyarnak lenni! Én mertem és merek magyarnak lenni. ■ STANYÓ TÓTH Gizella